

6EM13040

Dr. Helga Dögg Flosadóttir

Umhverfisvöktun

í Hvalfirði

Ferskvatnsmælingar 2013

Mars 2014

Efnagreiningar

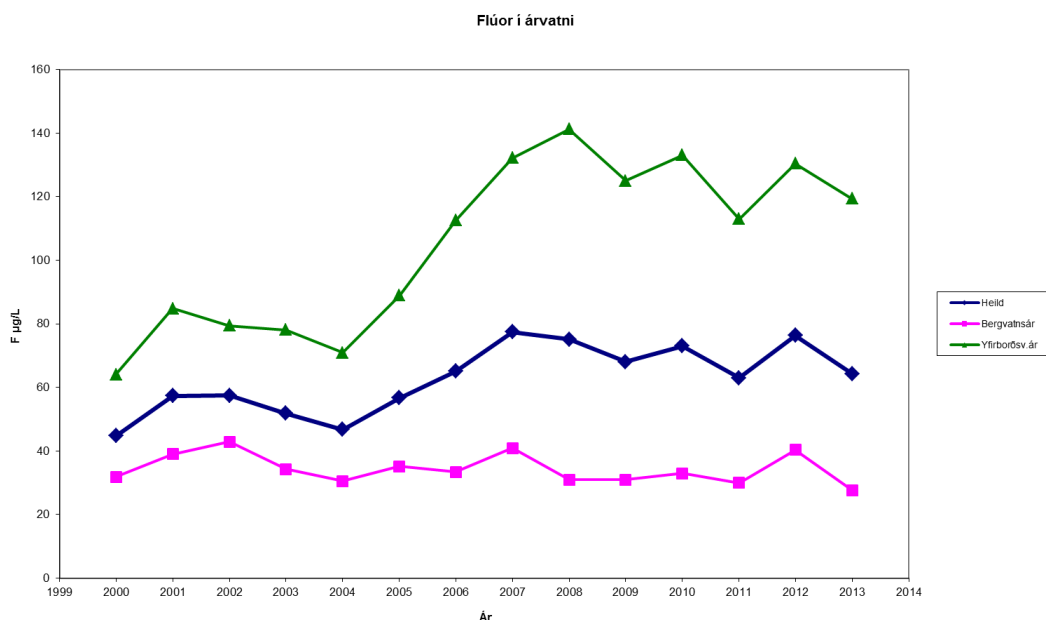
Nýsköpunarmiðstöð

Ágrip

Teknar eru saman niðurstöður mælinga á ferskvatnssýnum úr ám í kringum Hvalfjörð fyrir tímabilið apríl – október 2013. Flúorgildi reyndust að heildarmeðaltali 64 µg F/L. Meðaltal úr bergvatnsám mældist svipað og undanfarin ár og flúorgildi í þeim ám virðast fyrst og fremst háð náttúrulegum breytileika. Flúorgildi í Kalmansá og Urriðaá, sem eiga sér uppsprettu í vötnum í grennd við iðnaðarsvæðið, eru áfram allhá eins og verið hefur undanfarin 8 ár, en hafa þó lækkað frá því í fyrra. Aukning á undanförunum árum hefur verið rakin til stækkunar álvers Norðuráls, úr 90 þús.tonnum í um 260 þús.tonn, en einnig er ljóst að vatnsbúskapur ána og vatnanna hefur áhrif á efnainnihaldið.

Mælingar og sýnataka

Mælt var pH, leiðni, flúoríð, brennisteinn og klór í sýnunum. Sýni voru tekin norðan Hvalfjarðar úr Laxá í Leirársveit, Urriðaá, Kalmansá, ofan Akraness úr Berjadalsá og úr Fossá undir Eyrarfjalli sunnan Hvalfjarðar. Sýni úr Kalmansá og Urriða á voru tekin á mánaðarfresti frá apríl og fram í nóvember. Sýni úr Laxá og Fossá voru tekin tvisvar sinnum yfir tímabilið og sýni úr Berjadalsá sex sinnum. Árnar skiptast nokkuð í tvo hópa eftir tegund uppsprettu. Efnainnihald Kalmansár og Urriðaár sem renna úr Hólmavatni og Eiðisvatni er að jafnaði hærra og breytilegra en í hinum þremur, enda rennsli úr þeim vötnum fyrst og fremst yfirborðsvatn og á köflum mjög breytilegt.

Flúor í árvatni, meðaltöl 2000-2013.

Efnisyfirlit

Ágrip.....	1
Mælingar og sýnataka.....	1
1. Inngangur.....	3
Efnainnihald í ferskvatnssýnum úr Hvalfirði og af Akranesi.....	3
Mælistaðir og mælipættir.....	3
2. Mælingar og mæliaðferðir.....	3
3. Niðurstöður.....	3
4. Samantekt.....	3
Mismunur eftir uppsprettu.....	3
Leiðni.....	3
pH.....	4
Flúor.....	5
Brennisteinn.....	6
Klóríð.....	6
Viðauki 1. Mælingar.....	7

1. Inngangur

Efnainnihald í ferskvatnssýnum úr Hvalfirði og af Akranesi

Fjallað er um niðurstöður mælinga í ferskvatnssýnum úr ám í kringum Hvalfjörð fyrir tímabilið apríl – október 2013 og þær bornar saman við fyrri ár. Mælingar þessar eru gerðar samkvæmt umhverfisvöktunaráætlun iðnaðarsvæðisins á Grundartanga 2012-2021. Mælingar þessar eru unnar af Efnagreiningum á Nýsköpunarmiðstöð fyrir Norðurál og Elkem Ísland.

Mælistaðir og mælipættir

Mælt var pH, leiðni, flúoríð, brennisteinn og klór í sýnunum. Sýni voru tekin norðan Hvalfjarðar úr Laxá í Leirársveit, Urriðaá, Kalmansá, ofan Akraness úr Berjadalsá og úr Fossá undir Eyrarfjalli sunnan Hvalfjarðar. Sýni voru tekin á u.þ.b. mánaðar fresti fyrir yfirborðsvatnsárna Urriðaá og Kalmansá. Sýni voru tekin tvisvar sinnum yfir tímabilið úr Laxá og Fossá og sex sinnum úr Berjadalsá. Vöktunaráætlun gerir einungis ráð fyrir einu sýni úr Fossá og Laxá, þremur sýnum úr Berjadalsá og sex sýnum úr hvoru tveggja Urriðaá og Kalmansá.

2. Mælingar og mæliaðferðir

Öll sýni voru tekin og geymd í kæli strax eftir sýnatöku en síðan fryst og geymd í frysti fram að mælingu.

Flúoríð, pH og leiðni var mæld með rafskautum. Brennisteinn og klóríð var mælt með ICP-OES.

3. Niðurstöður

Ath. Sjá má niðurstöður fyrir árið í viðauka 1.

4. Samantekt

Mismunur eftir uppsprettu

Árnar skiptast í tvennt eftir tegund uppsprettu. Efnainnihald Kalmansár og Urriðaár sem renna úr Hólmavatni og Eiðisvatni er að jafnaði hærra og breytilegra en í hinum þremur, enda rennsli úr þeim vötnum fyrst og fremst yfirborðsvatn og á köflum mjög breytilegt. Efnainnihald bergvatnsánna er aftur mjög svipað frá ári til árs.

Leiðni

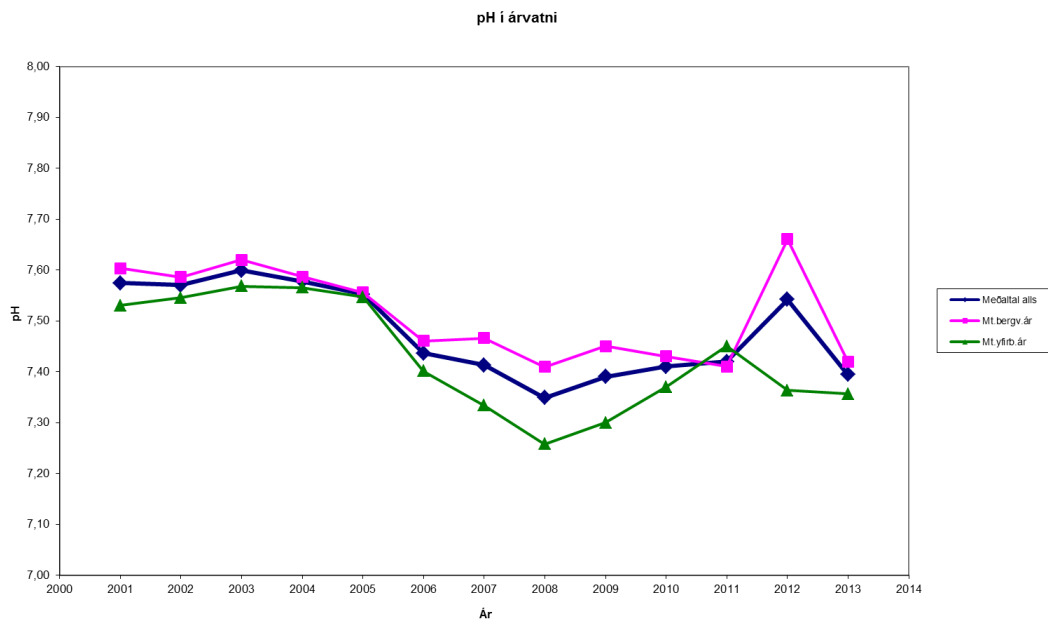
Leiðni áнна skiptist í tvo hópa, Kalmansá og Urriðaá sem renna úr Hólmavatni og Eiðisvatni hafa mun hærri og breytilegri leiðni en hinar og leiðni þeirra þetta árið er á bilinu 22-166 $\mu\text{S}/\text{cm}$. Í bergvatnsánum er leiðnin á bilinu 24-75 $\mu\text{S}/\text{cm}$. Meðaltal bergvatnsánna er 70 $\mu\text{S}/\text{cm}$ en hinna meira en helmingi hærri eða 142 $\mu\text{S}/\text{cm}$.

Heildarmeðaltal allra ána er 99 $\mu\text{S}/\text{cm}$ og er svipaður og undanfarin ár en breytileikinn hefur verið mikill í gegnum árin.

Rétt er að benda á að mjög láglent er á sýnatökusvæðum Laxár, Urriðaár og Kalmansár. Það hefur komið fyrir að sjór hafi í stórstraumi flotið upp fyrir sýnatökustaði. Þetta getur leitt til mikillar hækkunar í leiðni sem gætir í nokkurn tíma eftir slík flóð, jafnvel nokkra daga. Séu greinileg merki um þetta í sýnunum er þeim sleppt úr í útreikningi á meðaltali leiðni. Sama ástæða getur leitt til hækkunar á klóríð og sulfati.

pH

Sýrustig ána mælist að heildarmeðaltali 7,45 sem er lægra en í fyrra en svipað meðaltali árána 2009-2011. Nokkrar breytingar hafa þó verið á sýrustigi undanfarin ár. Sýrustig Kalmansár og Urriðaár helst svipað og á fyrra ári. Sýrustig bergvatnsána lækkar talsvert miðað við fyrra ár og mælist nú nálægt því sem mældist 2011.

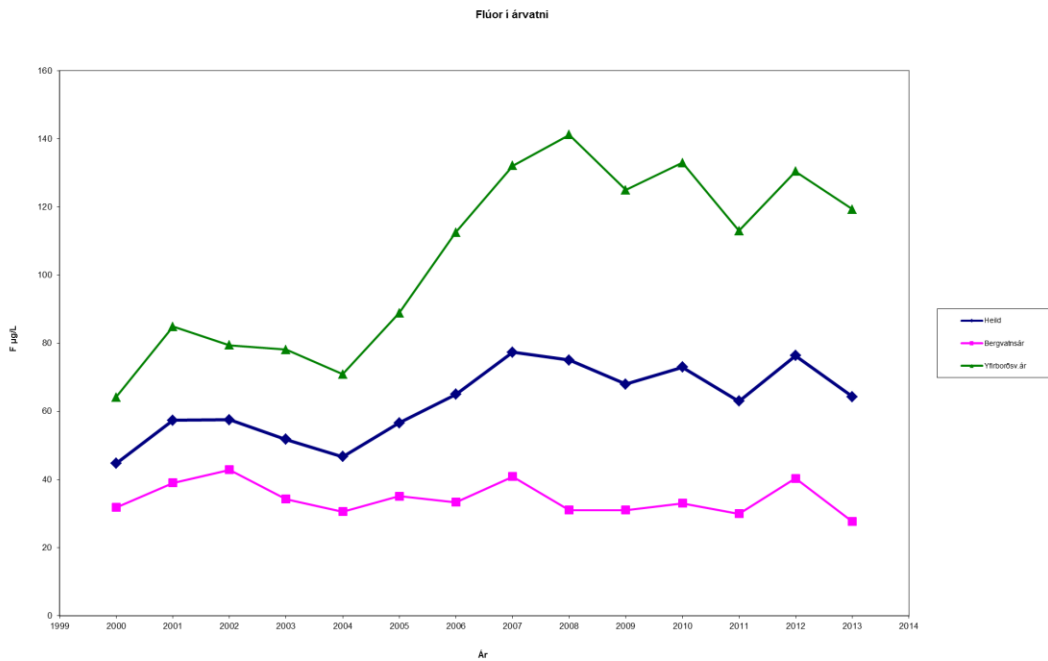

Mynd 1. pH stig í árvatni, heildarmeðaltal 2001-2013.

Flúor

Árnar skiptast eins og áður sagði í tvo hópa, meðalflúorgildi í Kalmansá og Urriðaá eru 115 og 124 $\mu\text{g/L}$ (ppb) en mun lægra eða 25-36 $\mu\text{g/L}$ í hinum ánum. Meðaltal úr bergvatnsám mælist lægra en fyrra ár, en svipað og árin 2008-2011 (31 $\mu\text{g/L}$). Flúorinnihald í Kalmansá og Urriðaá mælist fjórum sinnum hærra en þessar tvær ár eru nokkuð næmar fyrir flúorlosun, þar sem uppsprettur þeirra eru vötn afar nærri iðnaðarsvæðinu á Grundartanga. Meðaltal flúorinnihalds þessara áa hækkaði nokkuð á árunum 2004-2008 í samræmi við aukin umsvif á iðnaðarsvæðinu á Grundartanga. Frá árinu 2008 hefur meðaltalið hinsvegar sveiflast nokkuð milli ára án þess þó að ná hámarkinu sem fékkst árið 2008. Styrkur flúors er tengdur vatnsmagni ána og vatnanna sem þær renna úr og því getur þessi sveifla að verulegu leyti útskýrst af breytileika í árlegri úrkomu án mikilli breytinga á mengunarálagi á vötnin við iðnaðarsvæðið.

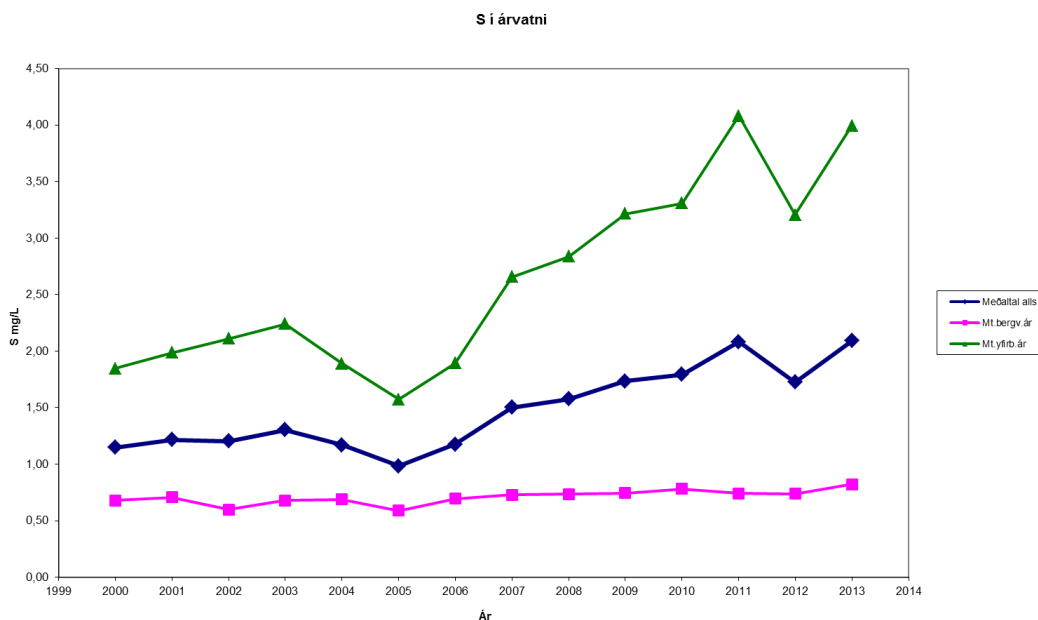
Eins og áður er niðurstaðan að áhrif flúormengunar í bergvatnsánum séu óveruleg en allnokkur í Kalmansá og Urriðaá. Flúormeðaltal í bergvatnsánum er nánast óbreytt allan tímann frá árinu 2000 innan náttúrulegs breytileika, en veruleg aukning á sér stað í Kalmansá og Urriðaá með aukinni framleiðslu á sama tímabili.

Mynd 2. Flúor í árvatni, meðaltöl 2000-2013.

Brennisteinn

Meðaltal brennisteinsinnihalds í bergvatnsánum hefur verið nokkuð stöðugt frá árinu 2000 og er engin breyting þar á þetta árið. Kalmansá og Urriðaá skera sig úr með herra meðaltal sem hafði farið hækkandi frá árinu 2005 til 2011, svipað og flúorinnihald. Í ár er meðaltalið fyrir þessar ár 3,99 mg/L sem er hækkun frá árinu á undan en svipað og mældist árið 2011.

Mynd 3. Brennisteinsígildi í árvatni árin 2000-2013

Klóríð

Meðaltalsmagn klóríðs í bergvatnsánum árið 2013 er um 8,0 mg/L, en í yfirborðsánum er það tvöfalt herra eða um 16,3 mg/L. Þessi niðurstaða er svipuð og fyrri ár þar sem klórmagn er uþb tvöfalt til þrefalt herra í yfirborðsánum miðað við bergvatnsárnar, en tölugildin er lægri en undanfarin ár og þá sérstaklega í yfirborðsánum sem hafa innihaldið nær 30 mg Cl/L síðastliðin sex ár.

Viðauki 1. Mælingar

Mælingar í árvatni 2013

Leiðni $\mu\text{S/cm}$

	23.4.2013	27.5.2013	29.6.2013	31.7.2013	9.9.2013	8.10.2013	8.11.2013
<i>Fossá</i>			72	75			
<i>Laxá</i>			72	75			
<i>Kalmansá</i>	150	155	166	144	141	146	22
<i>Urriðaaá</i>	159	153	165	145	142	150	22
<i>Berjadalsá</i>	74		68	70	65	70	24

pH

	23.4.2013	27.5.2013	29.6.2013	31.7.2013	9.9.2013	8.10.2013	8.11.2013
<i>Fossá</i>			7,49	7,66			
<i>Laxá</i>			7,75	7,40			
<i>Kalmansá</i>	7,25	7,33	7,39	7,62	7,60	6,99	7,36
<i>Urriðaaá</i>	7,40	7,28	7,31	7,28	7,49	7,26	7,43
<i>Berjadalsá</i>	7,37		7,32	7,41	7,38	7,40	7,34

Flúor $\mu\text{g/L}$

	23.4.2013	27.5.2013	29.6.2013	31.7.2013	9.9.2013	8.10.2013	8.11.2013
<i>Fossá</i>			28	38			
<i>Laxá</i>			41	30			
<i>Kalmansá</i>	101	104	142	128	135	95	98
<i>Urriðaaá</i>	106	114	131	130	115	142	130
<i>Berjadalsá</i>	23		29	25	20	25	27

Klór mg/L

	23.4.2013	27.5.2013	29.6.2013	31.7.2013	9.9.2013	8.10.2013	8.11.2013
<i>Fossá</i>			8,2	8,2			
<i>Laxá</i>			6,5	5,3			
<i>Kalmansá</i>	15,2	17,0	14,0	12,7	15,4	17,9	16,7
<i>Urriðaaá</i>	17,8	17,4	17,6	15,7	14,8	15,4	20,9
<i>Berjadalsá</i>	10,8		9,6	9,9	8,4	9,5	10,5

Súlfat-S mg/L

	23.4.2013	27.5.2013	29.6.2013	31.7.2013	9.9.2013	8.10.2013	8.11.2013
<i>Fossá</i>			0,65	0,65			
<i>Laxá</i>			0,86	0,68			
<i>Kalmansá</i>	4,44	4,75	3,64	3,69	4,23	5,74	4,87
<i>Urriðaaá</i>	3,85	3,74	3,32	3,17	3,01	3,50	3,95
<i>Berjadalsá</i>	0,98		1,01	1,08	1,07	1,08	1,04